

Van:

Verzonden: vrijdag 1 maart 2024 17:33

Aan: Griffie <Griffie@flevoland.nl>

Onderwerp: Terug- en vooruitblik wandelontwikkelingen Flevoland 2023/2024

Geachte heer, mevrouw,

Graag verzoek ik u bijgaande notitie over wandelontwikkelingen in Flevoland onder de aandacht van de leden van Provinciale Staten te brengen. Het is zowel een terug- als vooruitblik voor 2023/2024

Het is goed te constateren dat er zoveel positieve ontwikkelingen zijn op wandel/voetgangersgebied. Ik noem het vergroten van de beleefwaarde van het Pionierspad, de ontwikkelingen tav

wandelknooppuntennetwerken, boerenlandpaden, wandelgidsen, en ook wandelen in Flevoland in de landelijke publiciteit. Op de fiets- en wandelbeurs was er aandacht voor wandelen in Flevoland, en vanaf zondag 21 april 2024 zendt de VPRO 'Dwars door de Lage Landen' uit; Arnaut Hauben loopt dan weer dwars door Nederland en België, maar nu ook langs het Pionierspad.

Daarnaast is er in de notitie aandacht voor landelijke ontwikkelingen, die mogelijk van belang kunnen zijn voor Flevoland.

Indien gewenst ben ik graag bereid een toelichting te geven.

Met vriendelijke groet,

Vrijwilliger Wandelnet, provinciaal belangenbehartiger Flevoland

	<p>Stichting Wandelnet Postbus 846 3800 AV Amersfoort</p> <hr/> <p>www.wandelnet.nl</p>
---	---

WANDEL/VOETGANGERSONTWIKKELINGEN FLEVOLAND TERUG- en VOORUITBLIK 2023/2024

0. INLEIDING

Dit is een derde terugblik vanuit Wandelnet-Flevoland van de wandelontwikkelingen over een afgelopen jaar, in dit geval 2023. Daarnaast wordt een vooruitblik gegeven voor 2024.

Wandelnet maakt zich op landelijk, regionaal en lokaal niveau sterk voor de belangen van wandelaars en voetgangers, en ontwikkelt en beheert (samen met collega-organisaties Nivon en KWBN) 11.000 km Lange Afstandswandelpaden en streekpaden. Wandelnet-Flevoland komt op voor de wandel- en voetgangersbelangen in Flevoland.

2023 was een mooi jaar, waarin veel wandelontwikkelingen plaatsvonden, die veelal ook een vervolg krijgen. Op de volgende ontwikkelingen wordt ingegaan.

1. Vergroten beleefwaarde Pionierspad
2. Wandelroutes in Flevoland in de landelijke publiciteit
3. Boerenlandpaden/Kuierlattenroutes
4. Wandelknooppuntennetwerken
5. Nieuwe wandelgids voor Flevoland
6. Inspraak regionale ontwikkelingen
7. Landelijke ontwikkelingen, interessant voor Flevoland

1. Vergroten beleefwaarde Pionierspad.

In november 2023 is het vernieuwde Pionierspad gepresenteerd. De hoofdroute van het Pionierspad is een aantal jaren geleden al volledig aangepast. Om de route meer en beter beleefbaar te maken is het Pionierspad gekoppeld aan de beleidsuitgangspunten van de Provincie Flevoland en de kernwaarden van het gebied, De thema's a. Watererfgoed; b. Agro en Food; c. Nieuwe Natuur en d. Vernieuwend ontwerp vormden de kapstok en de basis voor de thematische verhaallijnen die werden ingebed in het Pionierspad. Alle thema's zijn met samenwerkingspartners in Flevoland vormgegeven. Het verhaal van Flevoland langs het Pionierspad werd door hen verteld in video's en podcasts, In de nieuwe wandelgids die ook opgeleverd werd, op de website en in het veld zijn deze verhalen te beluisteren of te bekijken.

Toevallige passanten als wandelaars en fietsers kunnen zo ook het verhaal van Flevoland op verrassende plekken tot zich nemen. Om het Pionierspad ook als dagwandeling (10 kilometer of meer) te lopen waarbij begin- en eindpunt dezelfde zijn, zijn er een zestal rondwandelingen ontwikkeld waar je een dag voor uit kan trekken. Deze wandelingen bedienen een doelgroep die bereid is om tot 50 km. te

reizen om een verrassende dagwandeling te ondernemen, maar die niet direct het hele pad willen wandelen. Deze dagwandelingen zijn ook thematisch ingestoken en met samenwerkingspartners en vrijwilligers uit Flevoland ontwikkeld. Er is zelfs een tweedaagse wandeling ontwikkeld dat als basis kan dienen voor een weekendarrangement in Flevoland. Voor het vernieuwde Pionierspad is een speciale landingspagina ontwikkeld waar ook beginnende wandelaars verleid worden om te gaan wandelen in Flevoland. De routebeschrijvingen, de kaarten en de beleefelementen zijn opgenomen in routeplanners en apps en in de kanalen van Wandelnet, Visit Flevoland en andere partners. Er is daarnaast een wandelgids gepresenteerd, een prachtige inspiratiebron en een naslagwerk tegelijk. In deze gids niet alleen de routebeschrijving per etappe, . maar ook duidelijk kaartmateriaal, achtergrondinformatie en horeca suggesties. In de gids zijn ook de verwijzingen naar de QR-codes die een podcast of een video activeren, opgenomen. Het vernieuwde Pionierspad is tot stand gekomen met de volgende samenwerkingspartners :

Provincie Flevoland

Visit Flevoland

Natuurmonumenten

Staatsbosbeheer

Flevolandschap

Batavialand

Universiteit Wageningen afdeling Lelystad

2. Wandelroutes in Flevoland in de landelijke publiciteit

a. Tijdens de fiets- en wandelbeurs, die op 23, 24 en 25 februari heeft plaatsgevonden in de Jaarbeurs in Utrecht, werd aan wandelen in Flevoland extra aandacht besteed.

-Bij de stand van Wandelnet werden 2 wandelroutes extra in het zonnetje gezet, het Waterliniep pad en het Pionierspad. De stand werd deels bemenst door vrijwilligers, die de markeringen van deze wandelroutes onderhouden. De belangstelling voor het Pionierspad was boven verwachting

-Routemaker en Lelystedeling Mari Smits hield op 23 en 24 februari een lezing over "Wandelen buiten de binnenstad van Almere" en een aantal aantrekkelijke wandelgebieden buiten Almere. Mari is historicus en loopt vooral door de natuur van Flevoland om daar groene routes te verkennen (Voetstappers) en hij maakt thematische en historische wandelroutes.

b. Na een succesvol eerste seizoen komt er een tweede seizoen van 'Dwars door de Lage Landen'. In deze serie zullen Arnout Hauben en zijn vrienden Philippe Niclaes en Ruben Callens je opnieuw meenemen op een wandelavontuur door Nederland en België, ondrmeer via het Pionierspad. Dit keer wandelen ze ruim 980 kilometer van Lauwersoog (Groningen) naar De Panne (West-Vlaanderen). Daarbij zullen ze een groot stuk door Nederland kruisen over het Diagonaalpad (LAW-1) en over de GR5A in België. Met het toeval als leidraad, weet het drietal hun wandeltochten in te kleuren met bijzondere verhalen van mensen die ze spontaan tegenkomen. Arnouts interesse in geschiedenis en zijn nieuwsgierigheid naar mensen helpen daar bij. Van de 980 km is ca 220 km Pionierspad (LAW 1-2). Omdat spontaniteit onderweg voorop staat mocht er vooraf geen ruchtbaarheid aan worden gegeven. Wel is er vooraf, via Wandelnet, zo veel mogelijk informatie over items, die je onderweg tegen kunt komen, ter beschikking gesteld.

Het nieuwe seizoen van 'Dwars door de Lage Landen' wordt vanaf zondag 21 april om 20.15 h op NPO 2 uitgezonden door de VPRO.

3. Boerenlandpaden/Kuierlattenroutes

Boerenlandroutes zijn wandelroutes in het agrarisch cultuurlandschap. Met name in het "oude" land zijn deze populair, bijvoorbeeld onder de naam Klompenpaden. Het gaat dan dikwijls om reeds lang bestaande routes, zoals kerkepaden, die over agrarisch landschap leiden, aantrekkelijk zijn voor de wandelaar vanwege het afwisselend landschap, maar ook aantrekkelijk kunnen zijn voor de landeigenaren/boeren, omdat zij kunnen laten zien waar ze voor staan, en de dialoog tussen boer en burger kunnen bevorderen. In Flevoland bestaan er 12 van dergelijke boerenlandpaden, hier Kuierlattenroutes genoemd, het Flevolandse equivalent van de Klompenpadroutes uit Gelderland en Utrecht, gecoördineerd door Landschapsbeheer Flevoland.

In nagenoeg alle provincies bestaat er een regeling voor dergelijke boerenlandpaden, waarbij een beperkte financiële tegemoetkoming vanuit de provincie bestaat, vanwege de derving aan inkomsten van de boer voor het verloren gaan van productieve grond. In Flevoland bestaat een dergelijke regeling niet. Mede om die reden leiden de kuierlattenroutes een niet optimaal bestaan.

De coördinator van de kuierlatten routes, Landschapsbeheer Flevoland wil de kuierlattenroutes nieuw leven inblazen en wordt daarin ondersteund door Wandelnet. Hiertoe hebben de volgende acties plaatsgevonden in 2023.

a. Door Wandelnet-Flevoland is, na een discussie met enkele wandelvrijwilligers en een vertegenwoordiger van de Lelystadse Boer, een notitie opgesteld met een verkenning van mogelijke locaties in Flevoland waar boerenlandpaden denkbaar zijn. In de notitie zijn ook kaartjes opgenomen. Er worden goede kansen gezien voor verdergaande realisatie van boerenlandpaden in Flevoland. Daarbij is wel opgemerkt dat een route alleen bij een boerderij voor een wandelaar minder interessant is. Er horen 2 zaken bij: een afwisselende omgeving (bosrand, rand bebouwing, en een interessant verhaal (historie, specifieke teelt, scheeps-/vliegtuigwrak, LandArt e.d.). Daarbij de mogelijkheid voor een sanitaire stop, beperkte horeca (soort rustpunt?

b. In het aan het door de provincie bij het Rijk ingediende conceptontwerp Flevolands Programma Landelijk Gebied wordt in hoofdstuk 9.8.1 "Recreatie en toerisme" op blz 121 ook aandacht gegeven aan kuierlattenroutes/klompenpaden, en wordt gezegd: "In de voorbeelden krijgen op deze wijze – naast de primaire doelen van het gebiedsprogramma – ook de inwoners en bezoekers van binnen (en buiten) de provincie een plaats als recreant en toerist, wat kan leiden tot grotere bekendheid van, verbondenheid met en draagvlak voor het Flevolandse landelijk gebied. Toerisme en recreatie is in deze voorstellen niet een toevoeging aan, maar een integraal onderdeel van het voorstel." Wandelnet-Flevoland had hiervoor, namens Landschapsbeheer, Wandelnet, IVN Flevoland en de Lelystadse Boer, een voorstel ingediend.

Uit bovenstaande tekst blijkt dat de provincie de ontwikkeling van boerenlandpaden, of met andere namen kuierlatten of klompenpaden, belangrijk vindt bij de uitwerking van ontwikkeling van het Landelijk Gebied.

c. Landschapsbeheer Flevoland en Wandelnet hebben gezamenlijk een subsidieaanvraag tbv een "Voorstel voor een haalbaarheidsonderzoek naar het versterken van de verbinding boer-burger middels hoogwaardige wandelnetwerken op het platteland van Flevoland" ingediend bij de provincie in het kader van Fonds Leefbaar Platteland. Landschapsbeheer en Wandelnet financieren samen naar evenredigheid. Daarbij is een offerte gevoegd van bureau Buiten, een gerenomeerd adviesbureau, dat het onderzoek wil uitvoeren. IVN Flevoland en de Lelystadse Boer hebben ieder aangegeven het idee van boerenlandpaden te ondersteunen, en over de uitwerking te willen meedenken. De subsidieaanvraag is inmiddels goedgekeurd en het onderzoek zal begin 2024 plaatsvinden.

d. Door de provincie is een initiatief/ontwerpatelier gestart voor de ontwikkeling van zogenaamde "fietsafstappunten". Deze zijn uiteraard gericht op fietsers, maar een koppeling met rustpunten en/of startpunten voor boerenlandpaden wordt door de deelnemers aan het ontwerpatelier als goede optie gezien.

4. Wandelknooppuntennetwerken

Door de gemeenten Almere en Lelystad zijn onderzoeken gestart naar de mogelijkheden van wandelknooppuntennetwerken. Ook andere gemeenten in Flevoland lijken hiervoor interesse te hebben. Dit initiatief wordt door Wandelnet van harte ondersteund, en over mogelijke routes wordt actief meegedacht. Daarnaast is interessant dat Wandelnet, samen met een aantal regionale of provinciale routebureaus, een onderzoek uitvoert naar kwaliteit en waardering van wandelnetwerken in een aantal provincies. Aan de hand van een gecombineerde aanpak van enquêtering ter plaatse en online enquêtering achteraf wil Wandelnet meer te weten komen over het gebruik en de waardering van wandelnetwerken en wandelen in het algemeen onder gebruikers van Wandelnetwerken in diverse (vier) gebieden in Nederland. De resultaten van dit onderzoek worden eind april verwacht en kunnen wellicht van nut zijn voor de plannen in Flevoland.

5. Nieuwe wandelgids voor Flevoland

In mei is de nieuwe wandelgids "Wandelen buiten de binnenstad van Almere", geschreven door de in Flevoland bekende routemaker Mari Smits, verschenen. Er zijn dus inmiddels 5 wandelgidsen voor Flevoland:

- Provinciewandelgids Flevoland, van Bart van der Schagt
- Wandelroutes in en rond Lelystad, van Mari Smits
- Rondjes langs de Randmeren, van Fokko Bosker
- Wandelen buiten de binnenstad van Almere, van Mari Smits
- Pionierspad, van Wandelnet.

6. Regionale ontwikkelingen van belang voor wandelaars/voetgangers

a. Versterking IJsselmeerdijk. Wandelnet heeft deelgenomen aan inspraakbijeenkomsten, georganiseerd door waterschap Zuiderzeeland, over versterking van de IJsselmeerdijk. Het idee van de aanleg van vooroevers, als methode ter versterking van de dijk, en waar uiteindelijk voor is gekozen, is ondersteund door Wandelnet. Hierbij is bij de recreatieve functie van de dijkversterking aandacht gevraagd voor de wandelbelangen. Nu breekt de ontwerpfase aan.

b. Mogelijke vestiging groot militair complex nabij Zeewolde. Wandelnet heeft haar bezorgdheid uitgesproken over deze mogelijke ontwikkeling. Vanwege ondermeer de route van het Pionierspad door het beoogde gebied, acht Wandelnet zich betrokkene in het gebied, wil graag op de hoogte worden gehouden van de mogelijke verdere ontwikkelingen, en wil graag in de gelegenheid worden gesteld te worden gehoord bij het vervolg van het besluitvormingsproces betreffende de mogelijke vestiging van een kazerne in dit gebied. Wordt vervolgd.

c. Nieuwe rondweg aan de zuidkant van Lelystad. De provincie Flevoland en de gemeente Lelystad hebben een verkenning gedaan naar de aanleg van een nieuwe rondweg aan de zuidkant van Lelystad. Deze infrastructuur verbetert de bereikbaarheid van het Nationaal Park Nieuw Land en zorgt voor een betere verdeling en doorstroming van het verkeer in Lelystad. Wandelnet heeft tot nu toe geen aandacht hieraan kunnen besteden. Daar lijkt wel reden toe, want onder het item "Moeten er niet meer fiets- en wandelverbindingen

worden gerealiseerd voor de woningbouw?" wordt vermeld: "In deze verkenning is gekeken naar twee routes, een snelfietspad bij de Torenvalkweg (dit is een apart project van de provincie) en de toegang voor het (brom)fietsverkeer naar het Nationaal Park Nieuw Land via Poort Lelystad. Dat zijn de hoofdroutes naar het Nationaal Park Nieuw Land. Als de woningbouw straks wordt gerealiseerd wordt er bekeken of er nog meer verbindingen nodig zijn". Voor een wijk waar in 2040 8500 woningen worden voorzien, dwz ca 20.000 inwoners, lijkt deze weg een barrière te gaan vormen, wanneer geen extra doorgaande wandel/fietsroutes worden gerealiseerd. Hiervoor zal door Wandelnet aandacht worden gevraagd.

7. Landelijke ontwikkelingen, interessant voor Flevoland

Het belang van de voetganger en wandelaar wordt steeds meer gezien door gemeenten, provincie en Rijk en er ligt steeds meer ruimte voor lopen (in beleid, in het hoofd en op straat) in het verschiep. Onderstaand zijn enkele hoofdlijnen vermeld.

a. Wandelen = bewegen = gezond

Op allerlei niveaus is er veel aandacht voor een gezondere en beweegvriendelijkere leefomgeving waar wandelen een grote bijdrage aan kan leveren. Zeker op plekken waar veel mensen wonen of werken kan nog veel gebeuren om mensen te stimuleren om meer te lopen in een veilige, aantrekkelijke en toegankelijke openbare ruimte.

- Met het project 'Werken in beweging' zet Wandelnet samen met de Fietsersbond in op:
  - Het stimuleren van beweegvriendelijke werklandschappen: ontwikkeld worden ontwerpprincipes voor fiets- en wandelvriendelijke bedrijventerreinen.
  - Het ontwikkelen, uitrollen en promoten van 'weeting'-routes; routes voor wandelend overleg in omgevingen waar veel mensen werken.
  - Veilige en beweegvriendelijke schoolomgevingen, waarbij gemeenten worden geadviseerd over veilige looproutes naar en rond scholen.

Deze projecten worden mogelijk gemaakt door het ministerie van VWS.

- Wandelnet is actief partner van de beweegealliantie en participeert in verschillende 'cirkels' waarin wordt gewerkt aan het stimuleren van lopen door verschillende doelgroepen (ouderen, werkenden, vrije tijd).

b. Bewandelbaar landschap

Alhoewel het politieke landschap na de provinciale- en tweede kamerverkiezingen stevig is veranderd is de verwachting nog steeds dat er grote veranderingen in het landelijk gebied gaan plaatsvinden. Daarbij is de inzet van Wandelnet dat bestaande wandelpaden met hoge kwaliteit behouden blijven en dat tegelijkertijd wordt geïnspireerd om nieuwe wandelinfrastructuur te ontwikkelen, gekoppeld aan bijvoorbeeld nieuwe landschapselementen of bufferzones rond Natura2000-gebieden. Hiervan wordt concreet werk gemaakt binnen enkele belangrijke samenwerkingen:

- NLBuiten, 14 partijen die de groenblauwe buitenruimte beter geschikt willen maken om vanaf de voordeur op pad te gaan, over land en over water, voor iedereen in Nederland en daarbij natuur en landschap langs dat groenblauwe netwerk willen versterken. Dit wordt gedaan door landelijke- en provinciale lobby, onderzoek en publiciteit;
- Agenda Natuurinclusief, een landelijk samenwerkingsverband met een uitvoeringsagenda waarbij Wandelnet samen met Gezond Natuurwandelen een van de acties gaat trekken;
- Goede regelingen voor boerenlandpaden zijn van belang voor de ontsluiting van het landelijk gebied. In Flevoland zet Wandelnet zich onder de titel 'Wandelen verbindt' samen met Landschapsbeheer Flevoland in voor een goede, duurzame regeling en een samenhangend netwerk van boerenlandpaden rondom de woonkernen.

Veel van de plannen voor het landelijk gebied zijn vastgelegd in de Nationale en Provinciale Programma's Landelijk Gebied (NPLG / PPLG). Het NPLG is vlak voor de jaarwisseling ter inzage gelegd en uiteraard zal Wandelnet hier haar zienswijze op indienen. Ook met de Waterschappen worden de banden aangehaald, gezien hun belangrijke rol in gebiedsontwikkelingen en het beheer van vele dijken, kades en schouwpaden die ze al dan niet openstellen voor wandelaars.

c. Weg met barrières

Om nieuwe barrières voor wandelaars te voorkomen en bestaande te slechten richt Wandelnet zich in 2024 met name op:

- Bijdragen leveren aan een nieuwe publicatie van het CROW over barrières voor fietsers en wandelaars. Dit moet leiden tot een actualisering van een bestaande publicatie uit 2011.
- Advisering aan Rijkswaterstaat (wegen en waterwegen) en ProRail (spoorwegen), zowel via de Adviesgroep Infrastructuur en Recreatie als door concrete adviezen in het kader van uitvoeringsprojecten op verschillende projecten in het land. .
- Verder uitbouwen en onder de aandacht brengen van de 'barrierekaarten' die Wandelnet samen met Arcadis heeft ontwikkeld, waarmee met behulp van GIS-data inzicht kan worden gegeven waar barrières voor wandelaars zich bevinden.
- Als onderdeel van de 'Veerpontencoalitie' wil Wandelnet voorkomen dat belangrijke veerverbindingen verdwijnen. Op dit moment is Wandelnet concreet actief in Noord-Brabant waar meerdere verbindingen over de Maas onder druk staan omdat onduidelijkheid bestaat over de financiering.

d. Omgevingswet

Op 1 januari 2024 is de nieuwe Omgevingswet dan eindelijk in werking getreden. Het is nog afwachten hoe soepel dit allemaal zal gaan. Voor het borgen van wandelkwaliteit binnen het instrumentarium van de Omgevingswet zijn voor Wandelnet de belangrijkste aanknopingspunten:

- De nieuwe 'Nota Ruimte' als opvolger van de Nationale Omgevingsvisie. Hierbij is het doel van Wandelnet om het landelijke netwerk van LAW's en Streekpaden opnieuw te laten opnemen als netwerk van nationaal belang. Bovendien is het belangrijk dat er aandacht is voor meer ruimte voor lopen als bijdrage aan een bereikbaarder, duurzamer en leefbaarder Nederland.j
- Omgevingsplannen van gemeenten waarbinnen de kwaliteit van wandelnetwerken geborgd en beschermd wordt. In een nieuwe publicatie die Wandelnet samen met Aveco de Bondt vorig jaar heeft ontwikkeld is op een rij gezet hoe dat zou kunnen.

e. Ruimte voor Lopen

Om meer ruimte voor lopen in Nederland te realiseren richt Wandelnet haar pijlen ook in 2024 op verschillende doelen

- Binnen het Platform en de City Deal Ruimte voor Lopen blijft Wandelnet samen met het ministerie van IenW en het CROW nog steeds een prominente rol vervullen, zowel in het ondersteunende bureau, als in verschillende werkgroepen en projecten. Komend jaar zal veel energie gestoken worden in een Nationaal Masterplan Lopen met als doel overheden tot actie aan te zetten.
- De Mobiliteitsalliantie, waar Wandelnet sinds eind 2022 lid van is, heeft in 2023 een nieuwe koers bepaald met het 'Deltaplan 2035; samen de transitie door'. Lopen heeft in dit nieuwe koersdocument door de inbreng van Wandelnet een veel prominentere plek gekregen dan in het vorige en biedt daarmee grotere kansen voor de politieke lobby en agendering van lopen in samenhang met andere modaliteiten.

f. En ondertussen houdt Wandelnet haar ogen en oren natuurlijk ook open voor ontwikkelingen die het wandelgeluk in de weg kunnen staan. Samen met TeVoet, vereniging van wandelaars maakt Wandelnet zich vooral hard voor het behoud van (de toegankelijkheid van) onverharde paden.

g. Luister- en kijktips

Een tip voor Podcast-luisteraars: [De Fijne Stad](#), een serie van vier podcastafleveringen van ruim een uur waarin vier experts hun inzichten delen over hoe we onze steden klimaat en toekomstbestendig kunnen maken. Onder andere met Marco te Brömmelstroet en Wouter Veldhuis. Gaat heel vaak over het belang van meer ruimte voor de mens in de openbare ruimte (ipv de auto).